

Flexibilní pracovní úvazky

Autor: Mgr. Martin Bukovský - manželský a rodinný poradce Asociace Comeniana

Flexibilní úvazky a jejich formy

Problematika flexibilních úvazků je aktuální téma diskutované napříč státy celé EU. Flexibilní úvazky jsou jedním ze způsobů, jak harmonizovat rodinný a pracovní život, kdy hlavním cílem je umožnit ženám, aby mohly pečovat o dítě/děti a zároveň mohly zvolenou měrou participovat na trhu práce. Flexibilní pracovní doba je alternativou k pevné pracovní době. Jedná se o nepravidelné rozvržení pracovní doby, při které musí být dodržena určitá zákonem stanovená pravidla pracovní doby.

Flexibilní možnosti zaměstnávání představují široké spektrum typů a forem, kdy jejich využití v praxi závisí na druhu vykonávané práce. Jak uvádí výčet na stránkách MPSV podle zákoníku práce přichází v úvahu sjednání: kratší a změněné pracovní doby, pružné pracovní doby, práce z domova částečně nebo úplně (homeoffice, homeworking), práce na dálku (distanční spolupráce, teleworking), dohody o práci konané mimo pracovní poměr, tj. DPP a DPČ, konta pracovní doby. Za flexibilní formy práce lze dále považovat např.: sdílení pracovního místa více zaměstnanci (tzv. job sharing), víkendovou práci, volnou pracovní dobu, stlačený pracovní týden, flexibilní začátek pracovního dne a další.¹

To je velmi dobrá myšlenka umožňující sladění rodinného a pracovního života, aniž by rodiče museli rezignovat na své rodičovství nebo na svou profesní realizaci. Ovšem na flexibilní úvazky je často pouze jednostranný pohled, který má svá velká úskalí.



Flexibilní úvazky jsou zdůvodňované pouze ekonomicky

Ve světle nesporných výhod flexibilních úvazků se ale předkládají více méně zdůvodnění ekonomického charakteru. Tato oblast je dobře zpracována a veřejnosti hojně prezentována. Tím je představa úspěšného rozvoje jednotlivce a celé společnosti nešťastně redukována pouze na materiální rozměr života. Na rodičovství dnes není nahlíženo jako na poslání, ale spíše jako na

¹ <https://www.mpsv.cz/cs/5793> (dnes již odkaz neexistuje, web. stránky byly přepracovány)

„finanční výdaje“. Zcela v pozadí zůstávají skutečné potřeby dětí a také benefity plynoucí ze samotného aktivního rodičovství i společného života rodiny.

Flexibilní úvazky jsou zdůvodňované pouze potřebami žen

Často uváděné výhody zaměstnanosti z pohledu potřeb žen jsou:

- seberealizace
- paradoxně odpočinek
- finance a samostatnost – touha po vlastním výdělku
- kontakt s lidmi, nové impulzy, kontakt s profesním vývojem²
- odstranění pocitů vyloučení ze společnosti, nedostatku kontaktů a společenského uznání

V současnosti v západní Evropě dominuje myšlenka ponechat dítě sobě samému nebo je svěřit cizí osobě, aby se rodiče mohli rozvíjet ve své profesní kariéře.

Flexibilní úvazky ve svém zdůvodnění nedostatečně řeší potřeby dítěte

U flexibilních pracovních úvazků je vnímán jejich přínos zejména pro rodiče, ale velice málo se zohledňují psychologické potřeby dítěte, především do tří let jeho věku. Mnohdy uváděné výzkumy jsou zaměřené právě na potřeby rodičů, ale nezabývají se reálnými potřebami dítěte. Rodiče by se neměli vzdát své odpovědnosti za naplňování svébytných dětských potřeb na úkor své kariéry. Mají odpovědnost za fyzický, psychický a morální vývoj svého dítěte. Jak napsala bývalá první dáma USA Jacqueline Kennedy Onassis: „*Myslím si, že pokud zpackáme výchovu svých dětí, tak už moc nezáleží na čemkoliv jiném, co uděláme.*“³ Jeden z prominentních německých televizních komentátorů, zástupce berlínského ZDF Petre Hahne dodává: „*Devadesát procent veškeré výchovy se odehrává v rodině.*“⁴



2 ŠTOKROVÁ, Terezie: *Klady a záporů zaměstnanosti z pohledu matky (mladšího dítěte)* - Mezinárodní seminář: Faktory ovlivňující zaměstnanost žen po rodičovské dovolené, Brno 24. 5. 2011

3 KMOŠEK, Petr.: *Flexibilní úvazky? Ano nebo ne?*, 21. 11. 2017 - in: <https://www.kmosek.com/flexibilni-uvazky-ano-nebo-ne/>

4 HAHNE, Peter.: *Konec legrace – Německo na kolenou! A co my?*, s. 14

Flexibilní úvazky až od třetího roku života dítěte

1. V období do tří let věku dítě potřebuje individuální péči matky

Podle psycholožky Sotákové mají 3leté děti svá vývojová specifika, kdy kladou nároky na emocionální podporu zdrojové osoby a jsou na ni vázány. Proto by dítě do tří let svého věku mělo být v péči své matky, nikoliv v jakékoliv ústavní péči. Jak napsal nestor české psychologie Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.: „*Jesle si vymysleli rodiče, ale ne děti; takovou blbost by dítě nevymyslelo.*“⁵

2. V období do tří let věku dítěte se vytváří jeho sebeobraz

Období do tří let života dítěte je klíčové pro vývoj jeho „já“. Utváří se sebeobraz dítěte o sobě samém, formuje se jeho sebepojetí a identita.⁶ Proto je nutné, aby tento začátek procesu tvorby osobnosti člověka proběhl v individuální péči matky.⁷

3. V období do tří let věku dítěte se vytváří tzv. výlučná vztahová vazba

Podle J. Bowlbyho vzniká mezi dítětem a matkou silné, trvalé emoční pouto.⁸ Tato pevná emoční vazba se tvoří tím, že nejbližší pečující osoba je dítěti nablízku. Tato osoba na dítě mluví, zpívá mu, dotýká se jej, bere jej do náruče, těší jej, hladí, rozumí předpojmové řeči. Matka naplňuje potřeby dítěte v reakci na signály, kterými dítě na tyto potřeby upozorňuje (ohrožení, bolest, pláč, protest...). „Pevná citová vazba vzniká hlavně tím, že s dítětem prostě jsme.“⁹ Pevná vazba se každou opakovanou zkušeností posiluje. Po zbytek života se projevuje v chování jedince, a to především ve stresových situacích. Ovlivňuje jeho schopnost vytvořit vztahovou vazbu s jednou osobou a nechovat se promiskuitně. Její existence je dobrým východiskem pro nalézání vlastní autonomie a samostatnosti.

Jedinec s vytvořenou pevnou citovou vazbou má nejlepší předpoklady pro rozvoj sebeúcty a zdravého sebevědomí.



5 KUKLA, Lubomír a kolektiv.: *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí*, Grada Publishing a.s., Praha, 2016, s. 40

6 ŠULOVÁ, Lenka.: *Raný psychický vývoj dítěte*, s. 90, Karolinum, Univerzita Karlova, Praha, 2005, ISBN 80-246-0877-4

7 MAHLER, M. S.: *The psychological birth of the human infant. Symbiosis and individuation*, New York, Basic Books, 1975

8 BOWLBY, John.: - in Kulísek, 2000, s. 406 – in:

http://www.badec.cz/rasto/brozurka/files/brozurka_a5_stranky_po_strankach.pdf – s. 6

9 Nezastupitelné rodičovské kompetence aneb co mohu pro své dítě udělat já a nikdo jiný. Národní centrum pro rodinu, 2010, Brno, - in: http://www.badec.cz/rasto/brozurka/files/brozurka_a5_stranky_po_strankach.pdf – s. 6

Důsledky plynoucí z nedostatečně naplňovaných potřeb dítěte

1. Zanedbávání emocionálních potřeb batolat později vede k agresivitě

Podle mnoha odborníků důsledkem zanedbávání dětí je, že jejich základní psychologické potřeby zůstávají nenaplněny. Reakcí těla takto malého dítěte na nedostatek péče a projevené lásky v raném dětství je produkce značného množství hormonů kortizolu a adrenalinu. Podle výzkumníků se tyto chemické látky krví dostávají do oblastí mozku zajišťující soucit a svědomí. Poškození kritických nervových drah se již nikdy neobnoví a bude omezovat schopnost jedince v životě „*cítit s druhými*“.¹⁰ To je vysvětlením, proč rostoucímu počtu teenagerů svědomí nebrání mrzačit, nebo zabíjet nevinné lidi a dokonce si vychutnávají pohled na to, jak dotyčný v bolestech umírá. R. Karr-Morse při hledání kořenů násilí uvádí, že národ opomíjených a emocionálně zanedbávaných nemluvnat¹¹ vytváří „*montážní linku*“ těch, kdo nad svou pozdější brutalitou neprojevují žádnou lítost ani výčitky svědomí.¹² Thomas Gottschalk ukazuje na kriminalistickou statistiku, která rok od roku vykazuje nárůst násilné kriminality: „*Pachatelé jsou stále brutálnější a stále mladší*.“¹³

2. Důsledkem je, že mladí dnes nemají pevné hodnoty a smysl života

Podle P. Hanhe za tím v první řadě stojí především rodiče, kteří ve směsici rezignace, pasivity a pesimismu věnují svým dětem příliš málo pozornosti a netráví s nimi čas. Výchova často probíhá dle vzorce „*Uděláš, co ti říkám a nebudeš se chovat jako já*.“ Tím jim nezprostředkovávají žádnou motivaci ani věrnost pravidlům.¹⁴ Jak dokládá Matthias Horx, který zkoumá moderní trendy mezi mladistvými: „*Mladí mají novou touhu po autoritě, odkud plyne mnoho problémů s násilím. Již dávno to nesouvisí s autoritativními a přísnými rodiči, nýbrž se slabým, nepřítomným, měkkým, beztvarym otcem i matkou, kteří již nedokážou u dětí prosadit zásady a pořádek a nabídnout jim životní orientaci*.“¹⁵

Sociolog Peter L. Berger hovoří dnes o „*čarodějnickém kotlíku relativizace*“, kdy člověk nad sebou nestrpí žádnou instanci, která by stanovovala hodnoty. Člověk je sám sobě nejvyšším zákonodárcem i soudcem. Člověk se se svými



10 KOTULAK, Ronald.: *Why some kids turn violent: Abuse and neglect can reset brain's chemistry*, Chicago tribune, 14. listopadu, 1993, 1. – in: DOBSON, James.: *Výchova chlapců*, Návrat domů, Praha, 2003, s. 47

11 Viz např. Radikální Islámská kultura

12 FREDERICK, Diane.: *Therapist discusses roots of violence*, Indianapolis Star, 3. března 2000 – in: DOBSON, James.: *Výchova chlapců*, Návrat domů, Praha, 2003, s. 47

13 HAHNE, Peter.: *Konec legrace – Německo na kolenou! A co my?*, Návrat domů, Praha, 2007, s. 19

14 HAHNE, Peter.: *Konec legrace – Německo na kolenou! A co my?*, s. 18

15 HAHNE, Peter.: *Konec legrace – Německo na kolenou! A co my?*, s. 14

přáními a potřebami posunul do celkového středu. V takové společnosti nemůže vzniknout žádný nezbytný konsensus ohledně norem.¹⁶ Dnešní společnost žijící pro zábavu se chce především bavit. Pravdou je, že se člověk samozřejmě potřebuje v životě bavit, ale jak uvedl jeden šestnáctiletý student: „beze smyslu to není ani zábava. Pokud chybí smysl, pak ani zábava nedává smysl.“¹⁷

Už známý neurolog Viktor Frankl upozorňoval na stav, kdy lidem chybí vědomí smyslu, pro nějž by stálo za to žít, a jsou pronásledováni zkušeností životní prázdnoty. Jsou v situaci, kterou nazývá tzv. „*existenční vakuum*“.¹⁸

3. Důsledkem je, že mladí mají touhu se radikalizovat a přidávat se k nezdravým hnutím

Mladí si z rodin nenesou žádné hodnoty, které by jim mohli dát jistotu, které by mohly hájit a bojovat za ně. Proto mladá generace dnes nemá žádné cíle ani sociální návyky. Nemají pro co žít. A tak řešením tohoto depresivního stavu prázdna je na jedné straně sebeustrukce často končící sebevraždou, nebo únikem do virtuální reality či přidáním se k jakémukoliv radikálnímu směru, často velmi škodlivému (viz tzv. Islámský stát), který nabízí jasné a nerelativní hodnoty.

Benefity plynoucí z rodičovství

1. Rodičovství je hluboce naplňující

Být úspěšným rodičem je jedna ze životních rolí, která člověku přináší největší vnitřní uspokojení. Jak píše Nedoma: „*Rodina je korunou a smyslem manželského žití.*“¹⁹ Rodičovství je potencionální příležitostí k sebevyjádření a k osobnímu rozvoji, dodává pocit osobní hodnoty.²⁰ To dokládá i zajímavý výzkum „*Mateřství, rodina a práce z pohledu matek malých dětí*“, realizovaný vědeckou pracovnící Sociologického ústavu AV ČR, PhDr. Hanou Maříkovou (2008). Respondentky shodně vypovídaly, že si chtěly své dítě užít a plně se mu věnovat,



16 HAHNE, Peter.: *Konec legrace – Německo na kolenou! A co my?*, s. 23

17 HAHNE, Peter.: *Konec legrace – Německo na kolenou! A co my?*, s. 17

18 HÁJKOVÁ, Kateřina.: *Míříme do existenčního vakua, říká neurolog, který přežil holokaust*, článek Flowee, 1. 9. 2019 – in: <https://www.flowee.cz/civilizace/5030-mirime-do-existencniho-vakua-rika-neurolog-ktery-prezil-holokaust>

19 NEDOMA, K., DRÁČ, P., KONEČNÝ, R. *Tři úvahy o manželství a rodičovství*. 2., vyd. Praha 1: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964. s. 11

20 „Nechápu ženy, které říkají, že naplnění lze dosáhnout jenom prostřednictvím kariéry, bohatství nebo moci. Kariérou možná můžete svůj život nějak završit, ale mám pocit, že samotná práce se nemůže nikdy vyrovnat skutečnému naplnění, které jsem zažila s dětmi. Cítila jsem se poctěná přílivem té rodičské energie, kterou jsem nikdy předtím nezažila, a pohledem na to krásné, dokonalé stvoření, na jehož zrození se zčásti podílíme, ale z velké většiny vzniká mimo nás. Když kojím svoje dítě nebo když se o něj starám, je mi prostě báječně, a vím, že je to mnohem silnější než být generální ředitelkou nadnárodní firmy.“ (GASKIN, May Iny: *Zázrak porodu*, Nakladatelství One Woman Press, 2010. ISBN: 978-80-86356-48-8, stran 476)

a to vědomě a dobrovolně na úkor své práce a případné kariéry. Dítě představuje pro ženu hodnotu, která není v dané chvíli jednoduše kompenzovatelná prací. Z výzkumu dále vyplynulo, že matky vnímají období, kdy jsou s dítětem doma jako období příjemné, nikoli jako obětování se.²¹

Rodičovství nám lidem dává možnost poznat sebe i druhého tak, jak by to bez dítěte nebylo možné. Jak doplňuje Langmeier a Krejčířová: „*Dítě vnáší do života manželského páru řadu nových pozitivních prožitků a významně stimuluje jejich osobnostní vývoj. Budí v rodičích dosud nepoznaný ochranný postoj, který dává jejich životu nový smysl, poskytuje mnoho radosti z každodenního soužití.*“²² Přes všechny moderní trendy stále trvá fakt, že rodina zůstává tím nejlepším ze všech způsobů života. Jen rodina zprostředkovává lásku, štěstí a bezpečí. Alternativní způsoby života s odstupem času vykazují velké degenerace.

2. Rodičovstvím lidsky zrajeme a získáváme tzv. rodičovské kompetence

„*Dítě se vyvíjí a rodiče zrají.*“ Rodičovskou dovolenou je možné považovat za vynikající příležitost k osobnostnímu růstu. Z tzv. rodičovských kompetencí (komunikační a organizační dovednosti, schopnost řešit konflikty, komplexní řešení problémů, umění rozhodovat se, flexibilita, iniciativnost, schopnost učit se, pedagogické dovednosti, odolnost vůči stresu, spánková deprivace, napětí) aj.²³, dále z růstu psychosociálních dovedností a schopnosti úkolovat sám sebe, potom profituje žena, která do zaměstnání nastoupí tak i její zaměstnavatel. Proto je rodičovství součástí osobnostního a profesního růstu.



Ano, rodičovství je náročné

Být rodičem je jedna z nejnáročnějších rolí v životě. Rodičovství bývá někdy dosti náročné už od samotného začátku. Vedle finančního znevýhodnění, je tu i rozměr zpomaleného růstu kariéry matky, omezení osobní svobody staráním se o dítě. Matka se může cítit izolovaná od okolního světa, trpí sociální izolovaností, vyčerpaností, případnou labilitou emocionální sexuality.

Někdy se může zdát, že být v zaměstnání je jednodušší, protože zde jsou pevně stanovená pravidla postupů práce. Očekávání kladená na člověka v zaměstnání lze dopředu lépe odhadnout, kdežto pro řešení rodinných záležitostí neexistují přesné návody. Spíše najdeme návod, jak být úspěšný v zaměstnání než v rodině. Jak píše socioložka R. A. Hochschild: „*V práci jsem odborný pracovník a vím, že jsem ve svém oboru kvalifikována. Doma si ale často připadám nekompetentní a např. nevím, jak mám jednat se svým dospívajícím synem.*“²⁴

21 HORATSCHKEOVÁ Adéla: *Čas pro sebe u žen na mateřské dovolené*, BP, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, PF, katedra pedagogiky a psychologie, 2017, s. 15

22 LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9, s. 181

23 Myšlení a jednání, které se soustřeďuje na pracovní místo (rodinu); plánování, koordinace, kontrola, chování vyžadující komplexní řešení problémů; schopnost rozhodovat se; schopnost komunikovat a navazovat kontakty; nekonfliktní/integrovní chování; schopnost rozdělovat úkoly; selfmanagement; schopnost snášet zátěž.

24 HOCHSCHILD Russel Arlie, americká socioložka a ředitelka Centra pro pracující rodiče při Kalifornské univerzitě – in: https://rodiny.cz/wp-content/uploads/2018/01/Fakta_o_rodine_web.pdf

Závěr

Současné sociální klima není pro rodinu příznivé

Podle P. Tenglerové se v současné době zvyšuje věk rodičů, přibývá rodin s jedním dítětem, přibývá dětí narozených mimo manželství, lidé uzavírají manželství v pozdějším věku, stoupá počet rozvedených manželství, narůstá počet párů, které musí řešit problém s plodností.²⁵ V důsledku velké rozvodovosti a nestability v partnerských vztazích v současné společnosti jsou často matky samoživitelkami. K těmto životním případům je nutné vždy přistupovat individuálně. Ale v rámci tvorby rodinné politiky je třeba se zaměřit na vytváření prostředí pro růst zdravých úplných rodin. Rodičovství je poslání a podle toho má stát tomuto poslání vytvářet podmínky.

Flexibilní úvazky ano, ale až od třetího roku života dítěte

V zájmu plného a harmonického rozvoje dětí, je nutné, aby děti absolvovaly ranou fázi svého vývoje do 3 let v atmosféře bezvýhradného přijetí a porozumění. To je možné v plnosti zajistit pouze individuální péčí matky. Proto je třeba při doporučování flexibilních úvazků říkat rodičům jedním dechem, jak škodlivé pro děti je, když je dají do školky do 3 let jejich života. Tím, jak dítě odrůstá, pomyslná pupeční šňůra se pomalu zpřetrhává. Tehdy se obnovuje i matčina potřeba věnovat se více sobě.



25 TENGLEROVÁ, Petra: *Klady a zápory zaměstnané matky z pohledu dítěte předškolního a mladšího školního věku* - Mezinárodní seminář: Faktory ovlivňující zaměstnanost žen po rodičovské dovolené, Brno 24. 5. 2011